

Қадимги Миср цивилизацияси (тақрибан милoddан аввалги 3000 йилдан то милодий I асргача) — инсоният тарихида энг илк ва мураккаб давлат тизимларидан бири бўлиб, унинг дини ва диний дунёкараши бутун жамиятнинг сиёсий, маданий ва мафкуравий асосини ташкил этган. Мисрликлар дини — политеистик (кўп худолик) бўлиб, табиат, осмон, ер, ўлим, ҳаёт ва фалакот ҳақида чуқур символик ва метафизик тушунчаларга эга эди.

ҚАДИМГИ МИСР ДИНИНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ

1. Политеизм – кўп худолик: Қадимги мисрликлар юзлаб худоларга ишонганлар. Ҳар бир худо муайян табиат ходисаси ёки жамиятнинг бир қисми билан боғланган. Худолар инсонсимон, лекин ҳайвон бошли, канотли ёки ёругликка ўхшаш шаклларда тасаввур қилинган.
2. Табиат илохлари ва маҳаллий худолар: Худолар нафакат табиат, балки шаҳарлар, қасблар ва ҳаёт тарзи билан боғланган. Шу сабабдан дин нафакат эътикод, балки давлат бошқаруви ва қўндалик ҳаёт тарзига ҳам таъсир қилган.
3. Рух ва абадий ҳаёт: Мисрликлар рух "ба" ва "ка" деган икки қисмдан иборат, деб ишонганлар. Умр тугаши — ҳаёт тугаши эмас, балки абадийликка ўтиш ҳисобланган. Шу сабабдан мумиялаш, пирамидалар қурилиши ва охирагга тайёргарлик диний ақийдага асосланган эди.

МАШХУР ХУДОЛАР ВА ВАЗИФАЛАРИ

- Ра – куёш худоси, барча хаёт манбаи.
- Осирис – ўлим ва қайта тирилиш худоси, охират ҳукмдори.
- Исис – муҳаббат ва оналик илоҳаси, Осириснинг жуфти.
- Хорус – осмон ва ҳукмронлик тимсоли.
- Анубис – мумиёлаш ва қабрларни муҳофаза қилувчи ит бошли худо.
- Сет – ёвузлик, тўфон, низо ва зулмат рамзи.
- Тот (Тхот) – ёзув, илм ва ҳикмат худоси.

МАЪБАДЛАР, ИБОДАТ ВА РУХОНИЙЛАР

Кадимги Мисрда маъбадлар нафакат ибодат маскани, балки давлат маъмурияти, омборхона ва илм маркази сифатида ҳам хизмат қилган. Ибодат асосан рухонийлар орқали амалга оширилган. Оддий халқ қурбонлик, дуо ва гимнлар орқали ибодат қилган. Астрономия, архитектура, математика каби фанлар ҳам диний марказларда ривожланган.

ОХИРАТГА ЭЪТИКОД: "ОСИРИС СУДИ"

Мисрликлар инсон вафот этгандан сўнг унинг қалби "Маат тарозуси"да ўлчанишига ишонганлар. Агар қалб ёруғ, ростгўй ва адолатли бўлса, рух жаннатда абадий яшайди. Акс ҳолда, "Аммат" исмили маҳлук қалбни йўқ қилади. Бу системада ахлоқ, ростлик ва эзгуликнинг илохий қадри белгиланади.

ТАРИХИЙ БОСКИЧЛАР

1. Эрта давр (мил. авв. 3000–2100): табиат худоларига ибодат асосий бўлган.
2. Ўрта подшоҳлик (мил. авв. 2100–1600): охират ва Осирисга ишонч қучайган.
3. Янги подшоҳлик (мил. авв. 1550–1070): давлат даражасида Ра ва Амон худоларига ибодат ривожланган.
4. Ахнатон даври (мил. авв. 1350): Атонга (куёш нурларига) монотеистик ибодат ҳаракати юз берган.
5. Птолемейлар ва римликлар даври (мил. авв. 332 – мил. 30): юнон ва рим динлари билан аралаш дин тизими шакллланган.

КУРЪОНДА МИСР ВА ФИРЪАВН

Исломда Кадимги Мисрнинг қўп худодилик тизими ширк деб аталади. Куръонда фиръавн ва унинг мутақаббирлиги, Аллоҳни инкор этиши, ўзини "роббил аъло" деб аташи қаттиқ танқид қилинган:

"Фиръавн айтди: Мен сизнинг энг олий роббингизман!" (Назиъот сураси, 24-оят)
Мусо алайхиссалом билан бўлган курашлар оркали Аллохнинг ягона экани, ҳақ диннинг тасдиғи баён этилган.

ИСЛОМИЙ НУКТАЙИ НАЗАР

Ислом акидасида Аллох ягона ва унинг ҳеч қандай шериги йўқ. Кадимги Миср дини эса бутпарастлик тизими бўлиб, ҳар бир табиий куч учун алоҳида илоҳлар жорий этилган. Шунга қарамай, охират, ҳисоб-китоб, эзгулик ва ёмонлик гоյларининг мавжудлиғи, Аллох томонидан инсоният фитратига солинган умумий ваҳий гоյларининг қолдиғи сифатида баҳоланиши мумкин.

Кадимги Миср дини — тарихий жихатдан жуда бой, мураккаб ва маданий жихатдан таъсирли тизим бўлиб, унинг рамзлари, ибодат услуби ва фалсафаси бутун инсоният цивилизациясида улкан ўрин тутди. Бирок Ислом нуктаи назаридан, бу дин ширк ва ботил эътиқод ҳисобланади. Ундаги баъзи инсоний ва ахлоқий гоյлар ҳақ динга яқин келса-да, илоҳий ваҳийдан йироқлиғи сабабли ҳидоят манбаи эмас. Ибрат эса шундаки: ҳар қандай маданият, қудрат ва улугворлик, агар тавҳидсиз бўлса, уни Аллох махв этади — Қуръонда зикр қилинган фиръавн мисолида бўлганидек.

Абу Муслим
(профессор, сиёсий таҳлилчи)